

41e jaargang nr. 3 - Herfst 2020

v
a
n

Zoys

t
o
t

Soest

1980

HVS

Historische Vereniging
Soest/Soesterberg

40

Tijdschrift van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg

Inhoudsopgave

	pag
• Voorwoord van de redactie	3
• Berichten van het bestuur	5
• Van de jubileumcommissie	7
• Project Plaatselijke Figuren	8
• Egghermonde en de familie Tetrode	10
• Drie generaties (hoef-)smid aan de Kerkstraat, deel 1	19
• “Van wie bin jie der een” - Iets over de Werkgroep Genealogie	32
• Het mysterie-vliegtuig dat nooit vloog	45
• Verschenen boekwerken	50

Historische Vereniging Soest/Soesterberg

Contactgegevens:

Steenhoffstraat 46
3764 BM Soest
info@hvsoest.nl
www.hvsoest.nl

Bestuur:

Voorzitter: Martijn da Costa
Vice voorzitter: Paul Verhoeven
Secretaris: Johan van 't Klooster
Penningmeester: Patrick Kuijpers

Henk van den Boomgaard is actief in het bestuur en zal bij de volgende ALV als bestuurslid worden voorgedragen.

Omslagfoto

't Jachthuis/tolhuis aan Park Vredenhof; een voorproefje op de fotowedstrijd die door HVS is georganiseerd in het kader van het 40 jarig bestaan. De foto is in mei 2020 gemaakt door René van Hal, maar is niet ingezonden voor de fotowedstrijd natuurlijk.

Voorwoord

't Is weer voorbij die mooie zomer, die zomer die begon zowat in mei. Een oud liedje, ooit vertolkt door Gerard Cox. Dat was voor 2020 helaas allemaal anders. Qua weer was het vooral erg warm en door de beperkingen als gevolg van het coronavirus ook een stuk minder uitbundig als in andere jaren. Veel mensen hebben de vakantie in eigen land doorgebracht. En je hoort nu vaak dat Nederland echt veel mooie plekken kent. Natuur, steden en dorpen, monumenten, parken, een fors netwerk aan fiets- en wandelpaden en aan het einde van de zomer een prachtig bloeiende heide. Hopelijk gaan we nog wat terugzien van al dat moois tijdens de fotowedstrijd van HVS. Foto's hiervoor kunnen nog tot 1 november ingestuurd worden.

Herfst: het seizoen van kleuren en geuren, fruitoogsten en het lage licht wat voor veel fotografen een cadeau is met jakobsladders, heilige horizonten, kleurende bladeren en fraaie paddenstoelen. Ook een tijd waarin de dagen korter worden en we weer meer tijd krijgen voor lezen, bezoeken van lezingen en musea. Kortom om de geschiedenis weer wat beter te leren kennen.

De HVS draagt daaraan bij met verhalen over historische gebeurtenissen in uw eigen omgeving. Dat doen we in dit blad en ook door het aanbieden van lezingen, historische cafés en presentaties.

Zeker is het allemaal geenszins. Het coronavirus kan natuurlijk weer gaan opspelen, waardoor activiteiten niet meer mogelijk zijn. Wij vinden een ding nog belangrijker dan onze activiteiten en dat is uw gezondheid.

In het voorliggende nummer krijgt u informatie over Egghermonde in Soesterberg, vertelt de heer Valkenet over de historie van zijn familie, die een smederij had in Soest. Ook hebben wij een mooi verhaal over een vliegtuig dat nooit vloog, toen Soesterberg nog het centrum was van de Nederlandse luchtvaartpioniers.

Voor de volgende VZTS zien wij graag kopij tegemoet over de historie van Soest. Interessante thema's zijn:

- de historie van uw familie
- achtergronden van de sportvereniging waar u kennis van heeft
- beschrijving van oude gebouwen (ook van gebouwen die er niet meer zijn)
- belangrijke gebeurtenissen in de gemeente
- etc.

Wij hopen dat u het nieuwe nummer met veel plezier zult lezen. En als u kopij heeft voor het volgende nummer dan ontvangen wij dat graag voor 15 november op redactie@hvsoest.nl.

Berichten van het bestuur

Corona

Eind september hebben alle leden per brief de uitnodiging voor de open dag van de TVE op 17 oktober in de Wilhelmina Kerk ontvangen.

Dinsdag 29 september zijn de corona maatregelen aangescherpt.

Deze activiteit en de voorgestelde jaarvergadering op 28 oktober kunnen daardoor niet doorgaan.

Houdt u de website in de gaten voor actuele informatie (www.hvsoest.nl).

Ledenbestand

Als nieuw lid hebben zich in de afgelopen periode aangemeld mevrouw Fennis, de heren Groenenstijn, Bergers en Klaren.

Voortgang jubileum en corona

Zoals u allen gemerkt zult hebben liggen alle (jubileum)activiteiten van de HVS als gevolg van corona nagenoeg stil. Afhankelijk van de wijze waarop corona zich ontwikkelt en van overheidsmaatregelen zal het bestuur bezien of en hoe activiteiten kunnen worden opgepakt. Hou daarom de website van de HVS, www.hvsoest.nl frequent in de gaten. Bovendien blijft u op deze wijze op de hoogte van nog meer interessant nieuws en historische feiten en meningen!

Extra exemplaar van de jubileumuitgave?

Het lijkt nog ver, maar de feestdagen komen er aan. Een mooie aanleiding om aan familie, vrienden of collega's een exemplaar te geven van de jubileumuitgave van vZtS over 40 jaar HVS en ontwikkelingen en gebeurtenissen in Soest en Soesterberg.

Bent u net als ik onder de indruk van deze uitgave en wilt u deze cadeau doen aan anderen of een extra exemplaar hebben? Dat kan! Voor € 7,50 is deze te verkrijgen bij:

- Boekhandel Van de Ven, Soesterbergsestraat 54-C, 3768 EJ Soest
- Bruna boekhandel, Van Weedestraat 9, 3761 CA Soest
- Corner shop, Rademakerstraat 21, 3769 BB Soesterberg

Nieuwe vrijwilliger Jan Klaren

Recentelijk heeft Jan Klaren zich gemeld bij het bestuur om als vrijwilliger actief te worden in en voor de vereniging. Jan woont al 30 jaar in Soest en is jaren actief als vrijwilliger geweest bij molen *De Windhoek*. Daar heeft hij reeds de kneepjes geleerd over de Eng en over de Soester geschiedenis! Jan zal zich eerst richten op de ledenadministratie.

Misschien is zijn aanmelding als vrijwilliger voor u een duwtje in de rug om u ook aan te melden? Het is bestuur is erg bescheiden bemenst! Alle activiteiten worden door een handje vol mensen uitgevoerd. En vele handen maken licht werk... Wilt u meer weten voordat u zich aanmeldt, neem dan contact op de vereniging via info@hvsoest.nl.

Namens het bestuur,
Martijn da Costa, voorzitter

Van de Jubileumcommissie

40 Jaar Historische Vereniging Soest/Soesterberg

Willen we een “feestje” vieren met het organiseren van tal van activiteiten in verband met het 40-jarig bestaan van de Historische Vereniging Soest-Soesterberg, worden deze door de maatregelen rondom corona enorm beperkt.

Op het moment dat ik deze bijdrage schrijft loopt de **fotowedstrijd** nog. Regelmatig worden nog foto's ingestuurd. De inschrijftermijn is verlengd tot 1 november 2020. Na deze datum gaat de jury aan de slag om te bepalen welke foto's genomineerd worden voor een prijs. Het moment dat de nominatie en de prijzen bekend worden gemaakt is nu nog niet bekend. Dat hangt af van hoeveel mensen bij elkaar mogen komen en welke ruimte daarvoor beschikbaar is. Het moment zal tijdig bekend worden gemaakt op de website www.hvs.nl.

Ons succesverhaal in het eerste kwartaal waren natuurlijk de georganiseerde Historische Cafés. Daarvoor was veel belangstelling. We hadden nog vele interessante thema's op het programma staan. De presentatie over busonderneming Tensen vroeg nog om een herhaling, die nog op de planning staat.

Het is de bedoeling dat we als jubileumcommissie voorzichtig toch proberen, wellicht in een beperkte samenstelling, dit jaar 2020 nog één Historisch Café te organiseren. Alleen dat wordt ons gezien de inmiddels weer aangescherpte maatregelen wel erg moeilijk, misschien wel onmogelijk gemaakt.

U zult begrijpen dat de leden van de Jubileumcommissie staan te trappelen om hun activiteiten weer op te pakken. Deels zullen ze echter doorgeschoven moeten worden naar 2021. Dus nog even geduld. En de historie van Soest zal zeker niet verloren gaan.

René van Hal, voorzitter jubileumcommissie

Project Plaatselijke Figuren

Actieve bijdrage vanuit Historische Vereniging-Soest-Soesterberg

Landschap Erfgoed Utrecht en Kunst Centraal verzorgen al vele jaren educatieve projecten voor leerlingen van de basisscholen in de provincie Utrecht. Een van die projecten is Plaatselijke Figuren. Dit is een project waaraan onze Historische Vereniging Soest-Soesterberg (HVS) een actieve bijdrage levert.

Vorig schooljaar werd aan de hand van enkele oude (Soester) foto's aan de leerlingen gevraagd een zelfportret te maken en daarbij ook bijzonderheden van zichzelf op te schrijven, een stukje familiehistorie bijvoorbeeld. Op twee momenten zijn al deze foto's, met toelichtingen, officieel gepresenteerd. De eerste keer was dit in het gemeentehuis en de tweede keer in Idea. Op dit soort bijeenkomsten met kinderen is er altijd gelegenheid om het belang van het vastleggen van historie te benoemen. En de kinderen waren zeer geïnteresseerd en enthousiast.

Dit schooljaar 2020-2021 krijgt het project een vervolg en wordt de leerlingen gevraagd een oude foto thuis op te zoeken en eens speurwerk te verrichten naar wanneer die foto is gemaakt, wie op de foto staan en of er een verhaal is terug te vinden. Aansluitend moet dit speurwerk worden vertaald in een leuk verslag. Dit project wordt provinciaal ondersteund met een video die afgelopen maand in het Museum Soest

is gemaakt, te zien op <https://vimeo.com/454355439>. Daarin laat René van Hal namens de HVS aan educatiemedewerker van het project Sanne Heymann zien hoe je aan de hand van een foto in de krantenarchieven, archieven van de historische verenigingen/kringen en Archief Eemland of Het Utrechts Archief informatie kunt vinden waarmee de foto een verhaal krijgt. De bedoeling van het project is dat kinderen al op vroege leeftijd interesse krijgen in de historie, in de hoop dat ze hun eigen ervaringen aan de huidige tijd ook vastleggen voor de toekomst.

Ook in het vorig seizoen 2019-2020 was onze vereniging actief betrokken bij dit project. Wij vinden het als Historische Vereniging Soest-Soesterberg van belang dat aandacht is voor de historie van de plek waar je geboren bent, woont of werkt.

Nadere informatie over dit educatieve project Plaatselijke Figuren, met ook de link naar de video, is terug te vinden onder 'Nieuws' op onze website www.hvsoest.nl.

Video: Het verhaal achter de foto

In de video is de educatiemedewerker van het project, Sanne Heymann, op bezoek bij René van Hal (van de Historische Vereniging Soest-Soesterberg) in Museum Soest. In het museum wordt veel archiefmateriaal bewaard, waaronder foto's, boeken, artikelen, etc.

In de video wordt gezocht naar de historie van een foto van slager J.B. van den Berg, die zijn winkel had op de Kerkstraat 22, later omgenummerd naar nummer 40. De foto is in de jaren '30 van de vorige eeuw gemaakt rond Pasen toen het een gebruik was om met een Paaskoe op de foto te gaan.

Egghermonde en de familie Tetrode

Door Jan de Mos

Soesterberg is ontstaan na de aanleg van de Wegh der Weegen in 1653. Op grote kavels aan deze nieuwe weg van Amersfoort naar Utrecht werden als eerste buitenplaatsen gebouwd. Op een daarvan, vak 13 met als sorties de latere Kampweg en Oude Tempellaan, werd een boerenhofstede gebouwd genaamd Bloemheuvel. Na vele bestemmingen en herbouw was de laatste functie van dit pand een gezondheidskolonie voor Utrechtse bleekneusjes in 1906 en 1907. Rond 1910 werd het door de bliksem getroffen en brandde het volledig af. In 1914 verrees op die plek het nog steeds bestaande landhuis Egghermonde, toen Amersfoortschestraat 6.

Mevr. Steyn-Dorrepaal

Het landhuis Egghermonde

De koper van de grond in 1913 was Mevr. Elizabeth Jacoba Christina van Steyn-Dorrepaal (1854-1927), weduwe van Gerard Henri van Steijn (1844-1897), een kleinzoon van Gerrit van Steijn, heer van Hensbroek, burgemeester van Soest. Zij gaf architect C. Sweris uit Baarn opdracht voor de nieuwbouw, dat werd ontworpen in traditionele stijl met neobarokke invloeden. Het staat nu aan de Banningstraat 6 met aan weerszijden van de lange oprijlaan drie rijen beuken. Van de resten van Bloemheuvel werd een dienstwoning gebouwd aan de Banningstraat 8 voor tuinbaas Duinsbergen, die ook al in dienst was van de vorige eigenaar.

Zij gaf het landhuis de naam Egghermonde. Waarom deze naam is niet bekend. Het verwijst naar een kasteel in de Belgische provincie Luik met dezelfde naam Egg(h)ermonde (Aigremont). Het komt ook voor in het verhaal van Karel en de Elegast. “Karel de Grote krijgt aan de vooravond van een hofdag van een engel opdracht om uit stelen te gaan.

Landhuis
Egghermonde

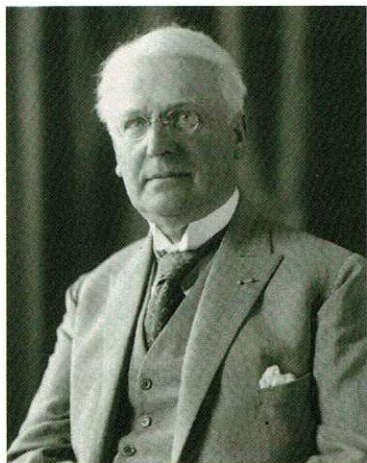
Hij gehoorzaamt met tegenzin, en trekt uiteindelijk het duistere woud in. Daar verslaat hij een zwarte ridder, die Elegast blijkt te heten. Omdat hij Elegast indertijd verbannen heeft,

en hij niet wil toegeven dat hij op pad is om te gaan stelen, stelt Karel zichzelf voor als Adelbrecht (dat betekent: van adellijke geboorte). Ze breken in bij Egg(h)eric van Egg(h)ermonde.” Misschien heeft dat verhaal mevrouw Steyn geïnspireerd, zij heeft voor zover bekend geen relatie met het gelijknamige kasteel in België dat nog steeds bestaat. De reden van haar komst naar Soesterberg was de nabijheid van de vliegheide voor haar twee zoons, beiden aviateurs van het eerste uur, actief bij de in 1913 opgerichte Luchtvaartafdeling (LVA). De oudste zoon Henri Gerard van Steijn was geboren in 1881, zijn broer Leo Gerard was drie jaar jonger. Zij liet in 1914 ook voor haar beide zoons huizen bouwen aan de Oude Tempellaan 16-18. Maar het noodlot sloeg toe, Leo verongelukte in 1914 in Frankrijk en Henri overleed in Amerika in 1916. De reden om in Soesterberg te blijven wonen was weg en zij besloot om Egghermonde te verkopen en te verhuizen naar Den Haag waar zij in 1927 kwam te overlijden.

De familie Tetrode

De nieuwe eigenaar werd in 1920 de in Amsterdam wonende mr. dr. R.J.C. Tetrode, telg uit een patriciërsgezicht. Pieter Johan Conrad Tetrode werd op 24 september in 1863 Hoorn geboren, zoon van Pieter Tetrode, directeur der posterijen, en Helena Wigboldina Florentine van Hasselt. Hij trouwde op 24 april 1894 in Amsterdam met Charlotte Louisa Gildemeester, geboren op 28 mei 1865 in Amsterdam, dochter van Hugo Martin Gildemeester en Charlotte Louise van Noorle van Hall.

Hij studeerde rechten en promoveerde in 1888 op het proefschrift “*De inhoud der geldvorming*”. Zijn eerste ambt was advocaat en procureur in Amsterdam. Rond 1900 trad hij in dienst van De Nederlandse Bank (DNB) en werd onderdirecteur. In 1909 werd hij daarnaast ook voorzitter van het bestuur van de Spaarbank voor de Stad Amsterdam. In 1912 werd hij gedelegeerd bestuurder van de Amsterdamse vestiging van de Javasche Bank. Per 1 april 1919 keerde hij terug bij DNB, nu in de functie van directeur. Dat zou hij blijven tot aan zijn pensioen in 1934. Hij had vele nevenfuncties, publiceerde vele artikelen en gaf regelmatig lezingen. In 1913 hield hij een warm pleidooi voor het girale verkeer in plaats van te betalen met munten en papiergeld. Toen vernieuwend, nu gemeen goed. In 1923 publiceert hij een populair boekje voor een breed publiek over *De Nederlandsche Gulden* te koop voor slechts 75 cent, waar hij ingaat op vragen als waardevastheid van de gulden, koopkracht

Mr. P.J.C. Tetrode, bron DNB.

en inflatie. Tijdens de beruchte beurskrach op zwarte donderdag in 1929 zwengelde hij de discussie aan over de vraag of de centrale bank moest ingrijpen tijdens een recessie. Zijn autoriteit op financieel gebied was groot, dat straalt hij ook uit op de foto. Tetrode woonde tijdens zijn hele carrière in Amsterdam, eerst na het huwelijk in de Vondelstraat 14, vanaf 1902 aan Keizersgracht 573 en vanaf 1909 aan Herengracht 526. Dat waren zijn stadsadressen. Tot aan zijn pensioen in 1934 was Egghermonde zijn zomerverblijf, daarna ging hij er definitief wonen. Na het uitbreken van de oorlog kreeg Egghermonde een gemeentelijke functie. De familie verhuisde naar het gerenommeerde

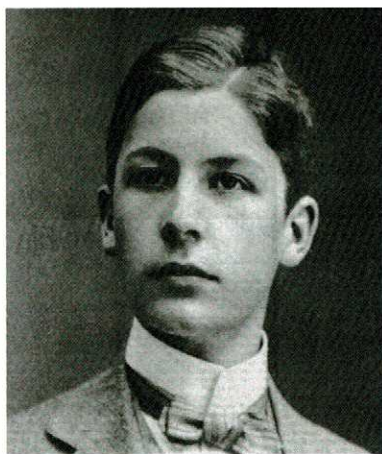
hotel Zeiler in Baarn (nu villa Amalia) waar meer door oorlogsgeweld ontheemde Nederlanders verbleven. Zijn vrouw overleed op 4 augustus 1942 in Baarn, op het tijdelijke adres. Hij overleed op 11 mei 1955 in Soesterberg op de gezegende leeftijd ruim van 91 jaar en is begraven in Baarn. Ook zijn zus Petronella Helena Wigboldina Florentina Tetrode is begraven in Baarn (19 januari 1946).

Het echtpaar kreeg drie kinderen. Over het tweede kind, dochter **Helena Maria Tetrode** geboren op 25 maart 1897 te Amsterdam, is het minst bekend. Helena trouwde 4 maart 1941 te Baarn met Ferdinand baron van Heeckeren van Waliën, geboren op 11 augustus 1900 in Den Helder, zoon van Jan Frederik baron van Heeckeren van Waliën en Willemina Johanna Backer. Het echtpaar bleef kinderloos. Ferdinand was districtshoofd van de Rijksverkeersinspectie in het district Noord-Holland. Ook was hij erelid van de Vereniging tot uitzending en verpleging van zorgbehoevende kinderen Trein 8.28 H.I.J.S.M. Helena Maria Tetrode is overleden op 9 September 1982 in Amstelveen, haar man twee jaar eerder op 14 November 1980 ook in Amstelveen. Over de twee zoons van Pieter Tetrode is veel meer bekend.

Hugo Martin Tetrode, een vergeten genie

De oudste zoon Hugo Martin Tetrode is geboren op 7 maart 1895 in de Vondelstraat te Amsterdam. Over zijn vooropleiding in Nederland is niet veel bekend. Hij blijkt al op zeer jonge leeftijd, in 1911 hij is dan 16 jaar, de studie Mathematica, Physica en Chemie te volgen aan de universiteit in Leipzig. Hij woonde op dat moment bij de hoogleraar prof. Von Oetingen. Op 8 augustus 1912 wordt hem een *Bescheinigung* over de door hem gevolgde colleges en practica per post toegestuurd. Hij verblijft dan alweer in Amsterdam. Door zelfstudie zoekt hij naar de oplossing van het Quantum-raadsel. Hij blijkt een geniale jongeman te zijn, met wat later blijkt een zwakke gezondheid. Op 18 maart 1912, hij is dan net 17 jaar, biedt hij het gerenommeerde tijdschrift *Annalen der Physik* een manuscript aan met als titel: *Die chemische Konstante der Gase und das elementaire Wirkungsquantum*, dat prompt in mei wordt gepubliceerd. Zijn theorie deed heel veel stof opwaaien en maakte indruk op andere gevestigde natuurkundigen van naam, zoals Ehrenfest en Lorentz. Maar pas de latere ontwikkeling van de kwantummechanica heeft volledig duidelijk gemaakt, dat, en waarom Hugo Tetrode gelijk had. Het contact met andere natuurkundigen hield hij af, waarschijnlijk toen al door zijn gezondheid en introverte karakter.

Pas in 1922 liet hij weer van zich horen. Deze keer door een indrukwekkend artikel in *Zeitschrift Für Physik*. Het bevatte een nieuwe

Hugo Tetrode, 1922,
bron NRC.

aanpak van de mechanica, zeer origineel, zeer gedurfd, maar exact wiskundig geformuleerd. Dit artikel maakte zelfs indruk op Einstein. Hij volgt aan huis gekluisterd de ontwikkelingen van de kwantummechanica kennelijk op de voet. Dat blijkt uit een nieuw artikel in 1928 in het *Zeitschrift Für Physik* die blijk geven van een van de volledige beheersing van de meest recente kwantummechanische theorie. Hij generaliseerde in twee artikelen de theorie van Paul Dirac in relativistische zin, waardoor de energie-impuls-tensor sindsdien de *Tetrode-tensor* genoemd wordt. Hij ontwikkelde evenals physicus Adriaan Daniël Fokker, een neef van vliegtuigpionier

Anthony Fokker, een model op het gebied van de elektrodynamiek, nu aangeduid de *Fokker-Tetrode-dynamica*. Ondanks zijn zwakke gezondheid heeft hij doordat hij financieel onafhankelijk was zijn werk kunnen voortzetten. Door zijn eenzelvigheid leidde hij een teruggetrokken leven, hij vermeed contact en vond het kennelijk genoeg om zich met enkele publicaties tot zijn vakgenoten te richten. Hij verbleef wisselend bij zijn ouders in Amsterdam en vanwege zijn gezondheid vermoedelijk vooral in Soesterberg. Vanuit huis correspondeerde hij met Albert Einstein, Hendrik Lorentz, Paul Dirac en Paul Ehrenfest over kwantummechanica. Het verhaal gaat dat Ehrenfest en Einstein hem eens thuis wilden opzoeken, maar die werden bij de voordeur door de dienstbode weggestuurd "*Meneer ontvangt niet*". Het klinkt misschien ongeloofwaardig, maar het is wel in overeenstemming met zijn persoonlijkheid. Hij overleed op 18 januari 1931 op 35-jarige leeftijd in Amsterdam aan de gevolgen van tuberculose.

Mr. Pieter Tetrode jr., amateur meteoroloog

De jongste zoon Pieter Tetrode werd op 11 januari 1903 geboren in Amsterdam. Hij doet heel wat langer over zijn studie dan zijn broer Hugo. Hij studeerde rechten in Utrecht (1922-1931) en woonde in Soesterberg. Al tijdens zijn studie ontwikkelt hij zich als amateur

weerkundige, is lid van Nederlandse Vereniging Voor Weer- en Sterrenkunde (1929) en de Amsterdamse Weer en Sterrenkundige Kring (A.W.S.K.). Hij wordt in die vereniging leider van de weerkundige waarnemingen. Misschien is hij gestimuleerd door de weerkundige waarnemingen die er in de tijd werden gedaan op de vliegbasis (waarnemingsstation KNMI). De resultaten daarvan werden maandelijks gepubliceerd in het vakblad *Hemel en Dampkring*. Kennelijk voerde hij met zijn vader discussies over het voorspellen van ontwikkelingen op de geldmarkt en het weer. Eerst publiceert hij in 1930 een artikel over de geldmarkt: "Kan de invloed van seizoensbewegingen in ons betalingsverkeer op geld- en wisselmarkt hier te lande voorspeld worden?" Eenzelfde thema hield hem ook bezig ook over het weer: "Kan het weer eenige weken vooruit iets worden voorspeld?", in 1937 gepubliceerd in het vakblad *Hemel en Dampkring*, waarvoor hij vaker artikelen schrijft. Gevolgd door een tweetal boeken: "A remarkable 8-year period in air-temperatures" (1942) en "Zonsactiviteit en regenfrequentie" (1944). Pieter trouwde op latere leeftijd met Trijntje Anna Mathilda Moritz, geboren te Hilversum, 1898, eerder gehuwd geweest met Evert Bernardus Craamer en daarvan gescheiden op 16 december 1933, dochter van Jan Moritz en Christina Monrooij. Over zijn carrière is verder niets bekend, waarschijnlijk rentenierde hij en hield zich alleen bezig met zijn hobby als amateur weerkundige.

Egghermonde in oorlogstijd

Egghermonde was voor zover bekend niet door de Duitsers gevorderd, maar kreeg wel een publieke functie; het gezin Tetrode verbleef in die tijd in Baarn. De Luchtbescherming was er in de oorlogsjaren gevestigd, evenals de brandweer. Telefonisch was deze post het gehele etmaal bereikbaar. Voor deze dienst werden burgers bij toerbeurt opgeroepen. Vanaf 14 augustus 1940 hield de afd. Soesterberg van de EHBO elke woensdagavond half 8 oefeningen op Huize Egghermonde. In verband met de afsluiting van de toenmalige Banningstraat bij het vliegveld was er vanaf 16 augustus 1940 een hulpsecretarie in gevestigd in Egghermonde, geopend op dinsdag- en vrijdagochtend van 9.30 tot 12.30 uur. Ook agent Kooman hield hier enige tijd kantoor. Hij weigerde voor het bedrag van f 2,50 per week zelf zijn kantoor schoon te maken,

Zitting schadekaartenbureau.

Soesterberg. Het schadekaartenbureau ten behoeve van slachtoffers, direct of indirect getroffen bij bominslag, uitgaande van den Nederl. Volksdienst, houdt dagelijks zitting in huize „Egghermonde” te Soesterberg. Belanghebbenden kunnen zich aldaar met hun persoonsbewijs en distributiestamkaart vervoegen ter verkrijging van een schadekaart.

Zitting schadekaartenbureau, maart 1944.

waarna de gemeente besloot voor dat bedrag een werkvrouw in te huren. Kooman heeft zich overigens niet populair gemaakt in Soesterberg door zijn optreden tijdens de bezetting. Vanaf maandag 18 augustus 1941 werden op Egghermonde warme maaltijden voor behoeftigen verstrekt.

Vanaf november 1941 vond er uitreiking plaats van vitamine D tabletten op Egghermonde, iedere 1e dinsdag van de maand op vertoning van de distributie stamkaart. In september 1942 kon men er ook terecht voor winterhulp. In maart 1944 waren er hevige bombardementen op Soesterberg. In Egghermonde werd een shadebureau ingesteld waar getroffen burgers zich op vertoon van hun persoonsbewijs en distributiestamkaart konden melden voor de geleden schade. In december 1944 heerste er grote voedselschaarste. De uitgifte van de maaltijden van de Centrale Keuken uit Amersfoort vond plaats in het voormalige wachtlokaal van de tram aan de Rademakerstraat, de kaartverkoop daarvoor was in Egghermonde: “Vorige week werden er in 252 porties uitgegeven. Deze week reeds 700.” Na de oorlog betrok het gezin Tetrode Egghermonde weer.

Verval en herstel van Egghermonde

De kinderen uit het dorp gingen weleens tamme kastanjes zoeken op het

Marmon jaren 30, bron Wikipedia.

landgoed, maar moesten uitkijken voor tuinbaas Duinsbergen met zijn jachtgeweer. Na het overlijden van zijn ouders bleef Pieter in Egghermonde wonen. Hij erfde waarschijnlijk ook twee oldtimers. Een daarvan was een Amerikaanse Marmon uit de jaren '30. Hiermee reed hij nog tot omstreeks 1960. Daarna liet hij zich in het dorp graag zien in een Morgan open

Landhuis Egghermonde in verval, ca. 1980.

sportscar. Pieter was een lange zonderlinge man met een ouderwetse hoed met een gleuf in het midden en op de penning. Cor Sukking de drogist: "Als we toevallig geen cent wisselgeld meer hadden in de kassa, bleef hij net zo lang wachten, totdat we een cent gevonden

hadden." In 1966 wilde de gemeente het dorp uitbreiden en nieuwe woningen bouwen, onder andere op het terrein achter Egghermonde. Pieter Tetrode hield de uitbreiding van Soesterberg echter jarenlang tegen. Hij weigerde steeds weer om ook maar iets van zijn grond te verkopen. In de notulen van 20 december 1968 van B&W werd overwogen om tot onteigening over te gaan wegens het uitbreidingsplan Egghermonde I en II. De onteigeningsprocedure werd in 1971 gestart. Aan deze langlopende procedure kwam een einde bij het overlijden van Pieter. Hij overleed op 21 juni 1975, op 73-jarige leeftijd, in het ziekenhuis te Amersfoort. Pieter en zijn vrouw verbleven toen al in het rusthuis In de Dennen in Bosch en Duin. De erven (zijn vrouw en zijn zus) wilden in 1976 wel meewerken aan de verkoop van het gehele complex van ruim 10 ha, voor 1 miljoen gulden aan de gemeente. Zijn echtgenote overleed op 14 november 1979 op 81-jarige leeftijd in Huize Bovenwegen te Zeist.

Het gebied werd opgesplitst in het landhuis zelf met directe omgeving en de achterliggende gronden waarop de lang gekoesterde plannen voor nieuwbouw konden worden gerealiseerd. Dat werd in 1976 eerst de wijk Egghermonde, begrensd door Vliegtuiglaan, Oude Tempellaan en Kamerling Onneslaan. Gevolgd door tweede fase begin jaren 80 de wijk Bloemheuvel, bestemd voor bewoners van de wijk Ons Belang die werd gesloopt. Vlak achter Egghermonde verrees nog een volkstuinen complex.

Egghermonde na restauratie.

Het landhuis zelf had jaren leeggestaan, was slecht onderhouden en hard aan renovatie toe. De eerste kandidaten vielen af, pas in 1982 werd het verkocht aan een particulier die zich verkeek op de kosten van de renovatie en waarna het in 1988 werd doorverkocht.

Na een grondige restauratie, het interieur

werd onderhanden genomen door de bekende binnenhuisarchitect Jan des Bouvrie, ziet Egghermonde er weer prachtig uit. Het is nu een rijksmonument.

Bronnen

- De geschiedenis van Soesterberg en directe omgeving tot de 20e eeuw, Jan de Mos.
- Hugo Tetrode, Een vergeten genie, prof. dr. H.B.G. Casimir, NRC 23-2-1984.
- Overige historische kranten en genealogische bronnen.
- Aantekeningen en fotomateriaal van Dik Top.
- Overige foto's eigen collectie, tenzij anders vermeld.

Drie generaties (hoef-)smid aan de Kerkstraat

Door Henk Valkenet in samenwerking met René van Hal

DEEL 1

Wanneer je vanuit de kerkebuurt over de Kerkstraat in zuidelijke richting rijdt, dan zie je bij de kruising Kerkstraat / Torenstraat (bij de rode pijl op de luchtfoto) dit beeld:

Links van het witte huis loopt de Veldweg, rechts van het huis met de lichte stenen loopt nu een 'doodlopende weg' / parkeerplaats bij Practicum Print Management BV. Voorheen liep hier ook een Veldweg; op de

luchtfoto in geel aangegeven. Beide Veldwegen leidden naar de spoorlijn en kwamen aan de overkant van het spoor bij elkaar. Op deze manier ontstond als het ware een 'eiland'. Met een beetje fantasie zou je dit "Valkenet-eiland" kunnen noemen.

Op de luchtfoto hieronder is dat eiland groen omkaderd. In de tekst hierna wordt op een aantal plaatsen verwezen naar de nummering van de vijf panden die zijn aangeduid met de nummers 1 t/m 5.

Hier hebben drie generaties Valkenet gewoond en gewerkt als smid: Toon, Driekus en Cor Valkenet. In een artikel in twee delen besteden we aandacht aan deze handwerkslieden. In deel 1 komen Toon en Driekus Valkenet aan bod.

Foto: Google Earth, bewerking Henk Valkenet.

Toon Valkenet

Cornelis Anthonie [Toon] Valkenet, de overgrootvader van auteur Henk Valkenet, is geboren te Soest op 3 december 1846¹ als veertiende en voorlaatste kind van timmerman Bernardus Valkenet en zijn (tweede) vrouw Clara

de Kruijf, met wie hij samen vijf kinderen heeft.

Toon groeit op aan Dorpsvoetpad 8 in Soest, nu Kerkpad NZ 41. Als 17-jarige gaat hij in 1864 als smidsknecht naar Eemnes. Daar begint zijn smeden-opleiding. Hij woont nog in Eemnes en werkt als smid wanneer hij een oproep voor de Nationale Militie ontvangt. Hij krijgt vrijstelling wegens broederdienst. Op 1 mei 1865 komt hij als smidsknecht van Eemnes naar Soest om een jaar later naar Bussum te gaan.

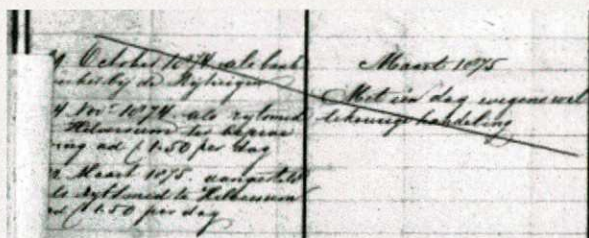
Het echtpaar Valkenet-van der Wardt, gemaakt door fotograaf C.J.L. Vermeulen uit Utrecht / Den Haag, vermoedelijk in 1913 ter gelegenheid van hun 40-jarig huwelijk.

Op de foto uit 1913 (zie volgende bladzijde) ziet hij er uit als een man met een stevig postuur. Het is in elk geval niet iemand die met zich laat sullen. Op de avond van 6 december 1869, hij woont dan in Hilversum, heeft hij kennelijk ruzie met een zekere Tijmen Ros. De ruzie loopt blijkbaar uit de hand, want twee dagen later

maakt de rijksveldwachter aldaar een proces verbaal op. Op 28 maart 1970 moet Toon zich bij de Arrondissementsrechtbank in Amsterdam verantwoorden: hem wordt het moedwillig slaan en verwonden van de eiser ten laste gelegd. De rechtbank oordeelt echter dat het niet wettig en overtuigend is bewezen en spreekt Toon op 6 april 1870 vrij.^{II}

Op 8 september 1870 wordt hij opgenomen in het Binnengasthuis te Amsterdam op de afdeling mannen verbandelingen. Hij verblijft hier 18 dagen. Hij heeft een zogenaamd buurtbiljet 1907^{III} meegekregen. Hij woont op dat moment aan de Dijkenstraat O 96 te Amsterdam en is smid van beroep.

Zo'n tweeëneuhalf jaar later, op 3 februari 1873 staat Toon ingeschreven als personeelslid bij HJSM, de Hollandsche IJzeren Spoorweg Maatschappij (ook wel HSM genoemd). Hij werkt als vuurwerker (smid) tegen f 1,60 per dag.^{IV} Hij woont dan in Haarlem.

De inschrijving van C.A. Valkeniet in het personeelsboek en een detail daarvan.

Daar worden op 13 en 20 april 1873 de verplichte aankondigingen van zijn voorgenomen huwelijk gepubliceerd.

Op 26 april 1873 trouwt hij te Soest^V met Alida van der Wardt (geb. Soest 8 maart 1843, overleden aldaar 3 maart 1919). Alida is de dochter van de Soester schoenmaker / landbouwer Hendrik van der Wardt en Barbara de Bruin.

In Haarlem wordt hun eerste kind geboren; Clara Barbara [Clara] (1874-1941) komt op 10 maart 1874 in de Molensteeg 376^{VI} ter wereld.

Op 29 oktober 1874 wordt hij aangesteld als bankwerker bij de rijtuigen. Op (?)4 november 1874 als rijt.[uig]smid (te) Hilversum ter beproeving ad. f 1,50 per dag. Na vier maanden zit zijn proeftijd er op en krijgt hij een vaste aanstelling: per (?)2 maart 1875 aangesteld als rijt.[uig]smid te Hilversum. In diezelfde maand krijgt hij een straf opgelegd: “Met één dag wegens willekeurige handeling”. Er staat niet bij welke handeling dat is.

Het tweede kind, Barbara Clara [Barbara] (1875-1944) wordt geboren te Hilversum op 2 december 1875^{VII} in huis 338.

Op 30 januari 1876 wordt hij eervol ontslagen op eigen verzoek. Hij verhuist namelijk naar zijn geboorteplaats en vestigt zich met zijn gezin op 24 februari 1876 als smid op Bunt B71a. Daar wordt het derde kind uit het huwelijk geboren: Hendrikus Bernardus op 1 januari 1878. Hij overlijdt een half jaar later.

Het vierde kind, zoon Hendrikus Cornelis [Driekus]^{VIII} wordt geboren op 15 maart 1879 in het huis in de Kerkebuurt wijk B. Op 1 september 1881 tenslotte wordt daar ook het laatste kind uit het huwelijk met Alida geboren: Johanna Hendrika [Jo].^{IX}

De woning waar deze kinderen zijn geboren wordt later aangeduid met nummer B 21; die plaats is nu Kerkstraat 28 (voor de omnum-mering in 1955 was het Kerkstraat 14). Op de kadastrale kaart van 1832 is dat gebied nog een perceel landbouwgrond in eigendom van de weduwe van Cors van Stoutenburg.^X Wellicht heeft Toon dat gebied destijds gekocht om daar zijn woning en smederij op te zetten.

De woning zal een voorganger zijn geweest van het huis dat met nummer 1 op de luchtfoto staat aangeduid; dat pand dateert van 1928.^{XI} Op de kaarten hierboven (Bron: topotijdreis.nl) staat de woning aangegeven. Voor 1890 staat het huis niet op de kaart, al moet gezegd dat de kaart ‘achter de waarheid aanloopt’. Het huis kan dus wel degelijk

Kaart 1890

Kaart 1902

door Toon zijn gebouwd; al zijn daar (op dit moment) geen bewijzen voor.

Er staat ook een boerenschuur op het terrein, ongeveer op de plaats aangeduid met nummer 2. Daarin houdt Toon enkele koeien “ter ontspanning”.^{XII} Die laat hij ’s zomers weiden op het land van Jan van Laar aan de Melm. Dat kost niets want in ruil daarvoor ontvangt Jan gratis middageten van Toon. ’s Winters staan de koeien op stal. Die staat vlak achter zijn woonhuis.

SOEST.

— In den nacht van Vrijdag op Zaterdag, omstreeks half-twee, ontstond er brand in de schuur van den heer C. A. Valkenet alhier, waardoor ze in korten tijd een prooi der vlammen werd. Ook het huis werd door het vuur aangetast, doch dit kon nog behouden worden, tengevolge van het flinke optreden van de brandweer, die spoedig aanwezig was.

De oorzaak van den brand is onbekend, doch men denkt aan kwaadwilligheid. In de schuur stonden twee koeien, waarvan de eene geheel verbrandde, terwijl de andere zulke hevige brandwonden bekomen had, dat men genoodzaakt was ze af te maken.

Het verbrande was niet verzekerd.

In de nacht van 7 op 8 januari 1910 brandt die schuur af. De woning kan door de brandweer worden gespaard.

Toon blijkt een gewetensvol man te zijn en neemt de opvoeding van zijn kinderen serieus. De volgende anekdote

Bericht in de Gooi- en Eemlander van 12 januari 1910 over de brand. Ook andere kranten melden dit nieuws. Bron: Delpher.nl.

in de familiegeschiedenis gaat over een voorval aan het begin van de 20 eeuw. Wanneer zoon Driekus, al ruim 30 jaar oud, eens met vriend en zwager Hendrik Luijf (uit Eemnes) naar Amsterdam reist om uit te gaan, moeten ze tevoren zeggen waar ze heen gaan. Eenmaal in Amsterdam blijkt dat Toon hen is nagereisd: "Ik wou weten of je er wel was". Driekus is hierover zeer ontdaan; hij dacht dat er thuis iets ernstigs was gebeurd.

We gaan nu over naar de tweede smid ter plaatse: Driekus Valkenet. Maar zijn vader Toon komt nog wel een aantal keren ter sprake.

Driekus Valkenet

Zoals gemeld wordt Hendrikus Cornelis [Driekus] geboren op 15 maart 1879 in het huis in de Kerkebuurt wijk B.

Hij doorloopt de lagere school en werkt vanaf circa 1891 in de smederij van zijn vader. Als er weinig te smeden valt, moet Driekus ook werken in de boerderij, maar daar heeft hij eigenlijk een broertje dood aan.

Toon doet dat boerenwerk meer voor de ontspanning. De voornaamste bezigheid is het beslaan van paarden. Hij rekent f 1,20 voor twee uur werk. Driekus zal dat tarief al snel verhogen tot f 1,60.

In december 1906 wordt hij aangesteld als assistent-werkmeester bij de Vrijwillige Brandweer van Soest. Hoe lang hij die functie bekleedt is niet bekend.

In 1912 neemt Driekus de zaak van zijn vader over. De boerderij-activiteiten van zijn vader ruimt hij snel op. Hij heeft daar helemaal niets mee, zoals blijkt uit een interview met de Soester Courant (zie noot 12). Wel houdt hij nog enkele varkens in een varkenskot achter de smederij. In 1915 treedt hij in het huwelijk met Martha van den Breemer (1891-1950; dochter van Peter van den Breemer en achterklein-dochter van de oorspronkelijke eigenaar van het perceel waar de smederij is gevestigd Cors van Stoutenburg).

Toon woont dan in bij zijn zoon en heeft daar een kamer op de begane grond. Volgens andere verhalen in de familie bewoont hij het naastgelegen huis aan de Torenstraat 24. Dat wordt echter niet bevestigd door Soester adresboeken uit die tijd. Volgens adresboek Soest 1924

Foto van 27 oktober 1927 ter gelegenheid van het koperen huwelijk van Driekus en Martha. V.l.n.r. Hennie, Cor, Driekus, Martha en Piet.

woont Toon, (toen zonder beroep), op adres Kerkstraat 14 evenals HC Valkenet, smid.^{xiii} Op Torenstraat 24 woont tussen 1924 en 1930 ene W. Logger, een koopman in schoensmeer. We gaan er derhalve vanuit dat hij inwoonde bij zijn zoon en schoondochter. Zij is het die hem tot aan zijn overlijden in 1926 verzorgd aan zijn open benen (vermoedelijk is dit de aandoening *ulcus cruris venosum*). Kleinzoon Cor Valkenet (1917-2003) noemt dit in een interview uit 2000.^{xiv} Hij spreekt over 'olifantsbenen'; en die blijken te stinken. Zijn moeder Martha van den Breemer maakte die toen schoon. Kleinzoon Hennie (1920-1999) weet zich nog te herinneren dat zijn opa graag drop lustte. Hij kocht staafjes keiharde laurierdrop. Met een mes mochten de kleinzoons de staafjes in stukken duwen. De dropsplinters

mochten zij dan opeten; de grote stukken bewaarde hij en at die zelf of deelde ze uit.

Naast dit familiale gedrag heeft Toon ook zijn nukken. Als het niet gaat zoals hij wil, kan hij zich dagenlang hullen in stug stilzwijgen (Deze karaktereigenschap is blijkbaar erfelijk ...), tot zijn vrouw zegt: "Is het nou nog niet afgelopen, Toon".

Een andere herinnering is het sinterklaasfeest. Op 5 december bracht de Sint de cadeautjes in de kamer van Toon. Daar werden ze uitgesteld op een met wit laken gedekte tafel. Was alles klaar, dan tikte Toon met zijn stok tegen het plafond: "Kom maar, want hij is geweest".

Toon overlijdt te Soest op 17 maart 1926. Alida is al eerder, op 3 maart 1919, overleden.

Hier poseert het gezin voor de foto, die omstreeks 1928-1930 gemaakt is voor de ingang van de smederij (nr. 2). V.l.n.r. Driekus Valkenet, een onbekende man met Hennie Valkenet daarvoor, smidsknecht (vermoedelijk C.J. van Dijen), een onbekende man, Piet Valkenet, Cor Valkenet, (vermoedelijk) buurjongen Foppe Roelofsen en Martha Valkenet – van den Breemer.

Het echtpaar Driekus en Martha krijgt tussen 1917 en 1923 vier kinderen, alle zoons en allen geboren op Kerkstraat 14. De jongste sterft binnen 3 ½ maand.

Zowel Driekus als zijn vrouw Martha zijn lid van het Groot Gaesbeecker Gilde (Sint Agathagilde). In 1921 zijn Driekus en zijn vrouw nieuwe ingangers in het Kleine of Sint Annagilde: ze staan ingeschreven als Hendrikus Valkenet Corneluszoon en Marta van den Breemer Petersdochter. In 1927 staat Henderikus Valkenet Corneluszoon op de lijst van “mannen die er half in zijn” (= zij hebben van het totale inschrijfgeld van 6 gulden en 18 stuivers pas 5 gulden betaald. Ook in 1948 staan Driekus en zijn vrouw op de lijst van gildeleden.

Driekus is duidelijk een serieuze man. Hij is niet de man van uitgaan. Aan feesten met een serieuze ondertoon, zoals op Koninginnedag van 31 augustus 1910, doet hij wel mee. Op de welbekende foto van Soesters met een versierde fiets (“Soest vooruit”)^{xv} staat hij bij de fiets met de

letter i. Martha daarentegen is wel in voor uitgaan en feestvieren. Zij onderneemt een reis naar Hongarije om het Eucharistisch Congres in Budapest dat wordt gehouden van 23 t/m 29 mei 1938. Ook is zij secretaresse van de Missienaakring. En ze maakt een bedevaart naar Kevelaar.

Driekus stelt zich in 1935 kandidaat van de RK Kiesvereniging bij de gemeenteraadsverkiezingen. Hij krijgt vijf stemmen. Als eind 1938 raadslid H. van Klooster bedankt, volgt Driekus hem op als volgende op de lijst. Hij blijft in de gemeenteraad tot de volgende verkiezingen in augustus 1939.

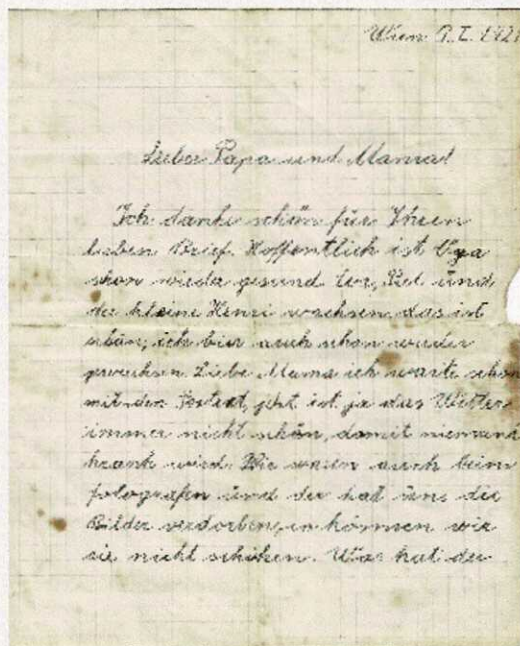
Met zo'n druk leven is het niet eenvoudig drie kinderen om je heen te hebben. De jongens hebben hun lagere schoolperiode doorgebracht op het Instituut Huize Ruwenberg in St. Michielsgestel, een jongensinternaat van de Fraters van Tilburg. Alleen in de zomervakantie kwamen ze naar huis.

Na afloop van de Eerste Wereldoorlog zijn meer dan 150 000 kinderen uit Oostenrijk en Hongarije in ons land opgevangen door pleegouders.

De Oostenrijkse kinderen waren ondervoed en sterk verzwakt. In het gezin van Driekus en Martha is Johanna Dorskocil, dochter van een Weense apotheker opgevangen en ook een Hongaars meisje, genaamd Caroline is als pleegkind in huis geweest.

Er is nog een korte brief uit 1921 van Johanna bewaard gebleven. Het is niet vreemd dat de inhoud voornamelijk gaat over gezondheid. Ze informeert naar die van Uya (ze bedoelt Opa Toon). In maart 1932 wordt een

Eerste van twee bladzijden van het briefje van een dankbare (Jo)Hanna Dorskocil aan haar pleegouders.

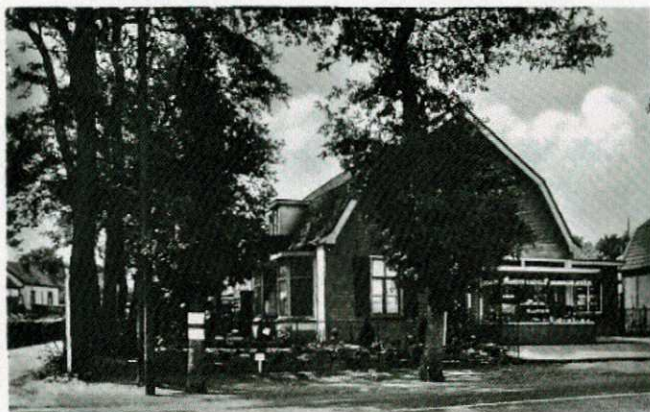
onderzoek gedaan naar het eigendom van de Veldweg gelegen tussen de spoorbaan Baarn-Utrecht en de Kerkstraat. In de gemeenteraadsvergadering van 8 april 1932 wordt dit als ingekomen stuk 405 besproken. C.A. Valkenet (dat zou Toon moeten zijn, maar die is al in 1926 overleden) heeft ter plaatse een bordje “eigen weg” neergezet. Maar dat blijkt niet te kloppen volgens de gegevens van het kadaster: het stuk Veldweg is onbetwistbaar eigendom van de gemeente.^{xvi}

In januari 1924 verzoekt hij de gemeenteraad van Soest om hem toe te staan twee elektromotoren in de smederij te mogen plaatsen. De hinderwetvergunning wordt op 8 maart van dat jaar afgegeven.^{xvii}

In 1935 voegt Driekus aan de smederij een winkelgedeelte toe, waar haarden, kachels, ijzerwaren en huishoudelijke artikelen worden verkocht. Aannemer B. Druijff zorgt voor de verbouwing en W. Huurdeman verzorgt het schilderwerk. Op 31 augustus 1935 vindt de opening plaats. Op 23 augustus staat de aankondiging van opening vermeld in de Soester Courant. Driekus laat bij Coerdès te Baarn ansichtkaarten drukken waarop de nieuwe zaak staat afgebeeld. Een soortgelijke

foto uit 1935 staat op de website van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg.^{xviii}

De ansichtkaart uit 1935 van het woonhuis (nr. 1) met de winkel. Uiterst rechts staat de woning aan de Torenstraat 24 (nr. 4). Rechts naast de winkel is een gedeelte van de uitbouw (nr. 3) te zien.

Er is nog een rol van het originele inpakpapier uit die tijd bewaard gebleven:

Naast vakkundig hoefsmid is Driekus ook vaardig in het maken van siersmeedwerk. In mei 1938 is in De Soester^{XIX} het bericht te lezen over een “een bijzonder prachtig kachelscherm (...) voorstellende de Heilige St. Michaël. Er werd ruim 100 uur aan gearbeid. De heer Valkenet doet zijn titel “Meester Smid” dan ook alle

eer aan.

Tot 3 mei is dit prachtige stuk bij hem te bezichtigen. Daarna is het verkocht naar elders. “Gelukkig hebben we nog een foto van het scherm”:

Driekus is lid van het Smedengilde van St. Eloy, de smedenbond in de provincie Utrecht. Omstreeks het eind van de dertiger jaren van de vorige eeuw vraagt hij om een onderhoud bij de geestelijk adviseur van de bond, de bisschop van Utrecht. Er is blijkbaar een kwestie die hem na aan het hart ligt. Wat er op dat moment speelt is mij niet bekend. Hij reist af naar Utrecht en vraagt om belet. Hem wordt gevraagd in de wachtkamer plaats te nemen, in afwachting van de komst van de bisschop. Maar die krijgt hij nooit te zien of te spreken. Op enig

moment is hij het wachten beu en vertrekt. Hij is echter zo ontstemd over deze handelswijze, dat hij ook vertrekt uit de Utrechtse bond. Hij sluit zich aan bij de r.-k. smedenbond van de provincie Noord-Brabant. Langs die weg heeft hij contact met zijn collega uit Sint-Oedenrode. Door die contacten maakt hij kennis met de familie Van Mensvoort uit Sint-Oedenrode, waar zijn latere schoondochter [Jo van Mensvoort, in oktober 1950 getrouwd met zoon Hennie) uit voorkomt.

In januari van dat jaar komt zijn vrouw Martha met kanker op bed te liggen. Ze had nog graag een reis naar Rome willen maken, maar dat is er niet meer van gekomen. Als de hulp in de huishouding ziek wordt, neemt Jo vanaf juli de zorg over. Martha overlijdt op 31 augustus 1950 na een doodsstrijd van drie dagen.

In de volgende uitgave VZTS komen in het tweede en laatste deel Cor Valkenet (en ook nog zijn vader Driekus) ter sprake. Ook lezen we meer over de andere panden die op het terrein staan.

Bronnen

Naast de hieronder genoemde bronnen is gebruik gemaakt van gegevens die (in het verleden en recent) zijn verstrekt door Jo Valkenet-van Mensvoort, gegevens van de website hvsoest.nl en het persoonlijk archief van Henk Valkenet. De afbeeldingen zijn afkomstig uit dat archief, tenzij anders vermeld.

- ⁱ Het Utrechts Archief (HUA), Soest BS, a-481, i-684-18, akte 68 d.d. 18461203
- ⁱⁱ NHA, t-198, i-86, correctionele vonnissen, vonnis 236
- ⁱⁱⁱ Stadsarchief Amsterdam (SAA), a-5268 patiëntenregisters. Tot in de 20ste heeft Amsterdam te maken gehad met verschillende buurtindelingen. Aan het hoofd van deze buurten stond een buurtmeester. Voor de burgers van Amsterdam was de opname in de gemeentelijke gasthuizen in veel gevallen gratis. Voor patiënten die van buiten Amsterdam kwamen, gold dat niet. Amsterdammers konden hun inschrijving in de gemeente bewijzen met een biljet van de buurtmeester en aldus gratis worden opgenomen in het gasthuis.
- ^{iv} HUA > onderzoek > hulp bij onderzoek > personen > personeelsregisters voorgangers Nederlandse spoorwegen > V zoek: Valkenet > Stamboek personeel 2e afdeling Beweging en Werkplaats aangelegen op 1 januari 1869; T-920, i-31, pag. 251 scan 52 van 204

- v HUA, Soest BS a-481, i-936-23, akte 5
- vi Genver > NH > Haarlem > BS > film 107166368, geb 1874), image 108 van 681; akte 269 d.d. 1870311
- vii Genver > NH > Hilversum > BS > film 6585315, geb. 1869-1876), scan van image 568 van 681, akte 288 d.d. 18751202
- viii HUA, Soest BS a-481, i-87-02, akte 25 d.d. 18790315
- ix HUA, Soest BS, a-481, i-87-04, akte 91 d.d. 18810901
- x http://www.hisgis.nl/hisgis/gewesten/utrecht/atlas_utrecht-1/Project
- xi Woningrapport van het kadaster.
- xii De Oude Garde, H.C. Valkenet, een interview met Driekus Valkenet ter gelegenheid van zijn 80e verjaardag in: Soester Courant d.d. 19590410 pagina 6.
- xiii Website hvsoest.nl > bronnen > Historisch onderzoek > adresboek 1924
- xiv Website hvsoest.nl > historie > mondelinge geschiedenis > Interview van Henk Kruiswijk met Cor Valkenet op 20001116
- xv E. Heupers, Kent u ze nog ... de Soestenaren, Zaltbommel 1972, foto 52.
- xvi <https://archiefeemland.courant.nu/issue/NotulenBenW/1932-01-01/edition/null/page/195?query=Valkenet&page=2&sort=relevance> alsook pagina 196
- xvii Archief Eemland > historische kranten > Soester Courant d.d. 19240301 pag. 3 en 19240308 pag. 1
- xviii Website hvsoest.nl > verdwenen Soest > 2020 > winkel in haarden en kachels Kerkstraat (gepubliceerd 15-04-2020)
- xix <https://archiefeemland.courant.nu/issue/DeSoester/1938-05-04/edition/null/page/1?query=>

"Van wie bin jie der een"

Iets over de Werkgroep Genealogie

Door Ton Hartman

Onderlaatst heeft de Werkgroep Genealogie zich bezonnen op haar toekomst, want voor iedere werkgroep of commissie is het goed om te reflecteren. De werkgroep is tot de conclusie gekomen dat het doel hetzelfde kan blijven: de leden zetten samen hun speurtocht voort naar de voorouders van Soester families. Wel hebben wij geconstateerd dat de middelen en mogelijkheden daartoe sinds de oprichting van de werkgroep rigoureus veranderd zijn.

Inleiding

Genealogie ofwel voorouderonderzoek is al zo oud als de mensheid zelf, maar dat we allemaal van Adam en Eva zouden afstammen wordt toch niet al te letterlijk meer genomen. Zodra er schrifttekens ontstaan, zijn er aantekeningen over voorouders gemaakt. In de westerse wereld zal de adel begonnen zijn met de heraldiek en de wapenemblemen, het gewone volk stelde zich tevreden met patroniemen. Individueel zullen veel mensen aantekeningen hebben gemaakt, maar wanneer is dat min of meer in samenwerking met anderen van start gegaan? Met andere woorden: wanneer is de genealogie in onze contreien begonnen?

Eemland en Soest

Misschien moeten we de kloostergemeenschappen, die meer dan duizend jaar geleden in Soest al grondbezit hadden, als voorlopers van de Werkgroep Genealogie beschouwen. De naam Soest zou voor het eerst in een document uit het jaar 1028 genoemd zijn. Op dat moment waren er al veertien hoeven (boerderijen) in Soest in het bezit van de Sint Paulusabdij en van het Sint Vitusklooster te Elten. Net als Keulen en Aken zijn deze boerderijen niet op één dag gebouwd. De boerderijen waren via het leenstelsel aan 'horige' boeren in gebruik gegeven. Deze boeren moesten een gedeelte van hun oogst afstaan aan de abdij en

dit werd geadministreerd met behulp van een kerfstok. Bij overlijden moesten de erfgenamen van al hun bezittingen een Heerwade aan hun landheer geven, dus ook via deze traditie kunnen weer genealogische verbanden worden gelegd.

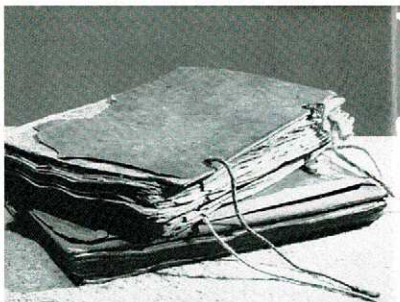
De toenmalige dorpsgerechten en waterschappen maakten eveneens gebruik van genealogische gegevens. Voor belastingheffing hield men registers bij en daarin werden aantekeningen gemaakt van overlijden en vererving. Dit gebeurde ook ten behoeve van de bestuurders, want toen al was het niet de bedoeling dat één familie het dorp of waterschap zou besturen. Notarissen zijn beroepsmatig al lang bezig met genealogie, want hoe verdeel je anders een erfenis? In dat verband kunnen we Barend Costerus betitelen als de eerste bekende Soester genealoog: in 1677 begon hij namelijk een kleine notarispraktijk in de Kerkebuurt van Soest¹. Men denkt vaak dat er iemand in een familie is geweest die als een fanatieke Einzelgänger als eerste genealogisch onderzoek heeft gedaan naar de stamboom van de familie, maar met deze informatie kunnen we dat mooi relativeren.

In verenigingsverband

De twee Gilden die Soest nu nog rijk is, kunnen we beschouwen als verenigingen waar de genealogie toegepast werd en wellicht wordt.

Bij het Groot Gaesbeeker Gilde was het gebruik dat de oudste zoon na

het overlijden van zijn vader diens 'kaper' (kovel) mocht opeisen. Hij hoefde zich dan niet in te kopen en trad in de rechten en plichten van zijn vader. Zijn eventuele broers moesten zich echter wel inkopen om lid te worden. Ik schreef al het woord 'wordt', want onlangs sprak ik Adrie Kuijper die van deze eeuwenoude traditie gebruik wil maken. Hij wil de historische traditie van dit oude recht herstellen door aanspraak te maken

Gildeboeken

¹ Soest en Soesterberg in de zeventiende en achttiende eeuw. G.J.M. Derks en W.H. Heurneman.

op dit principe van overerving. Of zijn betovergrootvader al lid was valt te betwijfelen. Zijn betovergrootvader was dokter Frans Kuijper (1808-1878), geen geboren Soester, maar als huisarts zo ingeburgerd dat de bevolking hem wel als burgermeester zag zitten.

Eén van zijn zonen, Frans C. (1839-1912), maakte een opmerkelijke switch, hij werd landbouwer aan het Kerkpad NZ. Later was hij meer dan twintig jaar wethouder der gemeente Soest. Naar hem is de F.C. Kuijperstraat vernoemd. Zijn achterkleinzoon Adrie Kuijper woont op dezelfde boerderij waar zijn overgrootvader het boerenbedrijf had.

Een andere traditie van het Gilde die tot genealogische aantekeningen leidde, was het inkopen van weduwen met een ‘emmer bier’. Waarom zouden deze weduwen de behoefte hebben om lid te worden van het Gilde? Waarschijnlijk was het Gilde toch een sociale gemeenschap waar zij bij aangesloten wilden blijven. Voor een enkele weduwe zal het mogen pachten van de Gildslanderijen een reden geweest zijn. Voor de meeste weduwen zal deelname aan de teermaaltijd de aanleiding zijn geweest om zich in te kopen. Men zou nu juist verwachten dat er enige compassie met deze weduwen zou zijn, maar blijkbaar dachten ze daar vroeger heel anders over. Tegenwoordig is het gewoonte dat de man al bij een enigszins bestendige relatie zijn partner inkoopt. En het moment dat de dames zelfstandig lid kunnen worden zal niet ver weg liggen. Wat onveranderd is gebleven is dat de teermaaltijd nog steeds als een sociaal hoogtepunt wordt beleefd.

De doop-, trouw- en begraafboeken

De simpelste genealogische geschriften zijn natuurlijk de doop- en trouwboeken. Pastoor en dominee schreven maar wat graag dopelingen en huwelijken in, want toen ook al gold: *‘hoe meer zielen, hoe meer vreugd’*. Dit adagium wordt nog steeds gebruikt door “De Kerk van Jezus Christus van der Heiligen der Laatste Dagen”, beter bekend als de kerk van de Mormonen. Ook al ben je een paar eeuwen geleden, in hun tempel van het eeuwige leven kan je verenigd worden met je familie. Het wordt dan nog wel even zoeken, want inmiddels schijnen de registers de namen van drie miljard personen te bevatten.

De begraafboeken zijn in dit verband een bron van onduidelijkheid. De ene kerk hield namelijk systematisch de boeken met overledenen bij, de andere kerk noteerde echter alleen de datum van betaling van de aankoop van het graf voor later. Die datum werd daarna soms geïnterpreteerd als datum van overlijden. Sommige genealogen denken een keihard bewijs in handen te hebben als zij een grafsteen met naam en jaartal in een kerk ontdekken. Een mooi voorbeeld is de grafsteen van molenaar Willem Smits (1749-1820) in de Oude Kerk van Soest. Hij had ter meerdere eer en glorie

van zichzelf alvast een mooie grafsteen laten plaatsen 'Anno 1789' op het priesterkoor van de kerk, maar is uiteindelijk te Lage Vuursche overleden en aldaar begraven². Dan is de grafsteen van Geurt Hilhorst wel wat relativerender, er staat een inscriptie op die volkomen duidelijk is:

GEURT HILHORST

**“Het Kan Den Mens Geen Kwaat
Of Hy In 'T Graf Verrot
Als Maar Syn Ziele Leeft
En Heeft Genae By God”**

Geurt Hilhorst (ca. 1656-1745) heeft talloze nazaten waarvan vele nog in Soest en omgeving wonen. In het vervolg van dit artikel is beschreven hoe u kunt checken of hij ook tot uw voorouders behoort.

De betekenis van Napoleon Bonaparte

Als grootste stimulans van de genealogie in Europa kunnen we de invoering van de Burgerlijke stand door Napoleon beschouwen. Niet dat genealogie zijn doel was, maar de nauwsluitende registratie van de bevolking zou hem en zijn bureaucraten inzicht gaan geven in het aantal

² Van Zoys tot Soest, Graven in de Oude Kerk, Ton Hartman m.m.v. werkgroep genealogie, winter 2006-2007, 27 jrg. nr. 3 blz. 23 t/m 32.

soldaten dat hij kon rekruteren uit de bevolking. Dankzij de invoering van deze Burgerlijke Stand zijn vrijwel alle geboorten, huwelijken en overlijdens vanaf 1811 geregistreerd. Hoewel vele namen al jaren als familienaam gehanteerd werden, heeft hij ook de verplichting opgelegd om deze als achternaam te gaan gebruiken. Sindsdien is bijvoorbeeld een typisch Soesterse achternaam als Van Hofslot consequenter in gebruik geraakt, alhoewel de toenmalige stamvader Pieter Gerritse zelf deze naam amper gebruikte³.

Pauselijke dispensatie

Trouwen met familieleden was binnen de Rooms-Katholieke kerk aan strengere regels onderhevig dan voor de Burgerlijke Stand of de Nederlandse Hervormde kerk. Daarmee werden de pastoors onbedoeld gebombardeerd tot echte genealogen. Om de graad van verwantschap

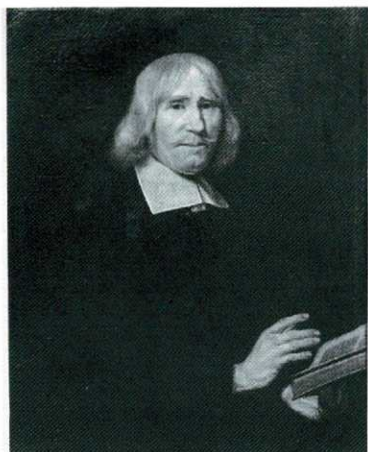
Pastoor W. Steenhoff

tussen bruid en bruidegom te ontdekken was een vraag naar wederzijdse ouders onvoldoende, ook de grootouders moesten bekend zijn. Vroeger kwamen ook tweede huwelijken regelmatig voor. Oorzaak was meestal niet echtscheiding, maar veel vaker het overlijden in het kraambed. Pastoor Willem Steenhoff schijnt vanwege veelvuldige verzoeken om pauselijke dispensatie aangeschreven te zijn door aartsbisschop Zwijsen. Steenhoff's antwoord luidde dat de oorzaak niet lag in de medische redenen, maar in het feit dat de boerenfamilies bij voorkeur op erfrechtelijke gronden binnen familiekringen de huwelijkskandidaten zochten.

Gezicht van de Werkgroep Genealogie

Vanuit de redactie van dit blad was de vraag of we de werkgroep een 'gezicht' konden geven, en natuurlijk willen wij daar graag aan voldoen. Maar zoals uit het voorgaande blijkt zijn er al heel lang genealogen

³ De familie Van Hofslot, G.J.M. Derks m.m.v. werkgroep genealogie, gepubliceerd in dit blad winter 2002, 23ste jrg. Nr. 3, blz. 14 t/m 28.

Ds Henricus van Harlingen

actief in Soest. De enige 17de-eeuwse inwoner van Soest waarvan een portret bekend is, is dominee Henricus van Harlingen. Voor de 19de eeuw is de keuze wel wat ruimer, de fotografie kwam toen tot ontwikkeling. Naast de al genoemde pastoor Steenhoff moeten we zeker dominee J.J. Bos aanhalen, die in zijn manuscript over de geschiedenis van Soest ook enkele genealogische aantekeningen heeft gemaakt.

Naar een echte "Werkgroep Genealogie"

Volgens de overlevering was de heer Jo Hilhorst een eerste gangmaker in het verzamelen van genealogische gegevens. Hij was de vader van de wat bekendere historici Jan H.M. en Jos G.M. Hilhorst. Deze twee broers hebben het standaardwerk "Soest, Hees en De Birk" geschreven, een boek waarin ook vele genealogische gegevens tot en met de 16de eeuw zijn verwerkt.

Ds J.J. Bos

Inmiddels zijn we dan al in de jaren zestig van de vorige eeuw aangeland. Er ontstond een Werkgroep Eemland, waarin naast Soesters ook inwoners uit de omliggende gemeenten in Eemland participeerden. In 1980 werd in Soest de Historische Vereniging opgericht. De oprichting van een historische kring of vereniging was niet exclusief voor Soest: in Baarn en Eemnes vond dit al eerder plaats, maar ook in Leusden en Hoogland was dit het geval, zij het wat later.

Niet toevallig zijn dit de plaatsen waar de Rooms-katholieke boerenfamilies nauw verwant waren en waar ook de werkgroepleden

vandaan kwamen. De huidige Werkgroep Genealogie (Soest) is een voortzetting van de groep Soesters die daarin actief was. Het noemen van namen is een precare bezigheid, vergeten we niet de 'stille werkers'? Toch noemen we enkele namen in de wetenschap dat we niet volledig zijn en het wel of niet noemen geen waardeoordeel is! In alfabetische volgorde schieten ons de namen van Peter van den Breemer (Vosseveldlaan 21), Gérard Derks, Piet van Elteren, Jan Hilhorst (kaasboerderij De Staelenhoef), Johan (J.E.J.) Hilhorst, Joke van Kleinwee-van den Dijssel, Richard van Logtestijn, Wim Routers, Gerard Staalenhoef, Antoon Tammer en anderen te binnen. Afgesproken werd om onderling genealogische gegevens uit te wisselen. Het is nauwelijks meer voorstelbaar dat dit gebeurde zonder de hulp van computers en internet.

De eerste stap was meestal afhankelijk van het geloof. Protestanten konden vaak een blik in de familiebijbel werpen om enkele generaties terug te gaan, katholieken hadden meestal een kleine verzameling bidprentjes. Maar dit waren nooit officiële bronnen en daarvoor moest een bezoek aan het gemeentearchief gebracht worden. Omdat veel families afkomstig waren uit de vroegere boerenstand en redelijk nauw verwant zijn, kon door uitwisseling van gegevens veel dubbelwerk worden voorkomen. Ook werden op veel gemeentearchieven de boeken van de Burgerlijke Stand geïnteriseerd door vrijwilligers; voor Soest is Wim Routers hiermee menig uur bezig geweest.

Het was niet te voorzien, maar met de komst van de computer en digitalisering moesten weer veel van deze gegevens opnieuw ingevoerd worden. Met behulp van internet en bijbehorende genealogieprogramma's kon iedereen zijn stamboom publiceren. Velen doen dat op correcte wijze en er was een particuliere website die voorzag in een duidelijke behoefte. In deze website, opgezet door één van de trouwe leden van de werkgroep, Dick van Fulpen, waren de meeste gegevens verwerkt die door de voormalige en huidige leden zijn opgezocht. Maar zoals elke genealoog weet, komt er aan elk genealogisch geïnteresseerd leven een einde. Meestal door overlijden maar soms ook door desinteresse. Het zou zonde zijn dat daarbij

waardevolle gegevens verloren gaan of onbeheerd gaan zwerven op het internet.

De huidige werkgroep heeft dit jaar besloten om onder de vlag van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg te beginnen met een centrale database, waarin genealogische en nauw verwante informatie te raadplegen is op internet. Daartoe is er een drietal beheerders met ruime ICT-ervaring aangesteld: Dick van Fulpen, Stef de Kruijf en Gerrit Woertman. De andere leden van de werkgroep zijn bewerkers: Marijke Benschop-van den Bremer, Henk Hagen, Hans van Hees, Henk Kok, Wim Routers, Henk Valkenet, Joke en Piet de Vries-Pureveen en de schrijver van dit artikel. Het professionele onderhoud gebeurt door een internetbedrijf en de kosten worden dan ook door de vereniging gedragen. Deze website is een onderdeel geworden van de verenigingswebsite en bereikbaar via de webpagina www.hvsoest.nl. Daarna doorklikken op “stambomen” en onderaan deze pagina op “open de database”. U kunt ook rechtstreeks via deze link contact leggen: <https://stambomen.hvsoest.nl/humogen/>

Wat heeft de Werkgroep Genealogie tot stand gebracht?

Op het moment van het schrijven van dit artikel zijn 92735 personen opgenomen in de database. Deze maken deel uit van 33607 gezinnen. Wel dient opgemerkt te worden dat er mogelijk wat personen en gezinnen dubbel voorkomen of dubbel geteld zijn. Welke gegevens bij de personen vermeld zijn is geheel afhankelijk van de invoer van de ‘bewerkers’, maar we kunnen constateren dat veel gegevens, die al in de vorige eeuw herontdekt zijn, wel bewaard zijn gebleven in de huidige database. U moet daarbij denken aan notariële akten, bevolkingsregisters en basale gegevens als aantekeningen van overlijden. Recente overlijdens van minder dan 50 jaar geleden mogen om privacyredenen niet bekend gemaakt worden door de overheid. Begrijpelijk maar ook hinderlijk, want wij kunnen er toch vanuit gaan dat mensen die meer dan 120 jaar geleden geboren zijn niet meer leven. Lezers die de bovengenoemde website raadplegen komen ook wel de vermelding ‘Naam gefilterd’ tegen van personen die al driehonderd jaar niet meer onder ons zijn. Hierbij is de naam of overlijden niet juist ingevoerd of aangevinkt.

Toekomst

Er zullen amateur-genealogen zijn die menen dat een verenigingswebsite met een genealogische link een overbodige luxe is: via internet zijn immers veel gegevens kosteloos te vinden. Toch moeten we daarbij aantekenen dat de gegevens die via de website van de officiële archieven, zoals Het Utrechts Archief (HUA) en Archief Eemland, door vrijwilligers zijn ingebracht, niet altijd foutloos zijn. In het voorgaande is alleen nog gesproken over de boeken van de Burgerlijke Stand, daarnaast zijn er op allerlei websites ook gegevens uit de doop-, trouw- en begraafboeken te vinden. Notariële archieven zijn ook een prachtige genealogische bron en voor mij dikwijls een aanleiding om de bewoningsgeschiedenis van boerderijen te gaan beschrijven. Het zou ontzettend jammer zijn als bij een generatiewisseling vele persoonlijke herinneringen verloren gaan. Anderzijds moeten sommige gebeurtenissen tot rust komen voordat ze openlijk gepubliceerd mogen worden. De praktijk zal nog vele vragen oproepen, een simpel gegeven als waar loopt de genealogische geografische grens van Soest? Daar heeft de werkgroep wel een mening over: er moet toch een relevante link zijn met Soest. Nu hoeft een familie een tak niet af te zagen omdat die zich elders gevestigd heeft, maar wij willen van de website ook geen weeshuis maken van families waarvan toevallig een geboorte in Soest plaatsgevonden heeft.

Moet genealogisch onderzoek in verenigingsverband plaatsvinden?

HVS werkgroep Genealogie

Mijns inziens is enige collegialiteit en solidariteit met elkaar en vroegere vrijwilligers op zijn plaats. Anders verworpen wij als genealogen toch einzelgänger in onze hobby. Het is ondoenlijk om alleen alle informatie te vergaren maar ook zonde om deze informatie niet te verspreiden.

Een bijzondere vondst in de Burgerlijke Stand tot besluit

Het korte maar bewogen leven van Gerardina Bertha Donker

Dit artikel wil ik besluiten met een voorbeeld van een vondst in de archieven van de Burgerlijke Stand, die we nu als alleraardigst kunnen omschrijven, maar niet in de bovengenoemde database opgenomen zal worden. Een stamboom bestaande uit een persoon betekent namelijk niets. Toch is het een gegeven uit de archieven dat diep tragische achtergronden kent:

In de gehele negentiende eeuw is er in de gemeente Soest maar één kind te vondeling gelegd; enkele bijzonderheden lezen we in onderstaande geboorteakte. De originele akte is wel rommelig geworden, want in de standaard voorgedrukte tekst moest een geheel andere tekst geschreven worden⁴. Verder is er veel ambtelijke tekst die nauwelijks leesbaar is, dus u moet het met een samenvatting doen:

Heden de 31ste januari achttienhonderd drie en zeventig is voor mij ondergetekende ambtenaar van de Burgerlijken Stand der gemeente Soest in de secretarie verschenen Jannetje Tammel oud vier en veertig jaren, van beroep arbeidster huisvrouw van Gerrit van Dijk, wonende alhier die mij vertoonde een kind van het vrouwelijk geslacht, klaarblijkelijk pas geboren, hebbende geen merkbare teekenen, oogen blaauw, haar donker, overigens welgevormde ledematen, geheel naakt en gewikkeld in enen witten katoenen lap waaromheen lap van reeds gebruikte geruiten wollen stof en tenslotte een nieuw basijnen blaauwen lap welke stukken door mij ondergetekende ambtenaar nauwkeurig onderzocht zijn en bevindend te hebben geene bijzonder deze teekenen hoe genaamp. De comparante verklare het hiervoren omschreven kind in dezelfde omwindsels te hebben gevonden in een haag op den straatweg op de Birkt binnen de gemeente toen zij heden middag omstreeksch twee en een half uur als aan voorbij ging en daar drie onbekenden passeerde die daarna hunne weg vervolgden

⁴ Archief Eemland gemeente Soest akte 6 d.d. 31-01-1873, met dank aan Henk Valkenet voor het mede helpen transcriberen van deze akte.

daarop is opmerkzaam gemaakt Den tas is opengemaakt en dit kind te hebben opgenomen en om hetzelfde mij te kunnen vertonen terwijl hetzelfde op verzoek van mij ambtenaar..... zal worden om derwijl bij dit kind als eenige aanwijzing is gevonden een stuk post papier waarop de woorden – Rooms katholiek – geboren..... heb ik hetzelfde de namen gegeven van Gerardina Bertha Donker van al hetwelk ik dit proces-verbaal opgemaakt en in het geboorte register dezer gemeente ingeschreven in tegenwoordigheid van David Anthonie Rutgers oud acht en dertig jaren, van beroep secretaris en Pieter Johannes van den Broek rijksveldwachter enz.

De eerstvolgende vergadering van het college van Burgermeester en Wethouders op 4 februari 1873 was Gerardina wel het belangrijkste gespreksonderwerp voor dit college. Kortweg werd besloten om Gerardina uit te besteden. Daarvoor werd tien gulden en een pak kindergoed gereserveerd, wat het college weer wilde verrekenen met de Commissie van Weldadigheid. Twee weken later stond Gerardina weer op de agenda: aan ‘vrouw Brouwer’ werd besloten een bedrag van 15 gulden en 25 en een halve cent te betalen voor goederen ten behoeve van de vondeling.

Gerardina opnieuw gespreksonderwerp in het college van B & W van Soest

Drie maanden later is zij andermaal onderwerp van bespreking: Jan Brouwer is ziek geworden (of zijn vrouw?) en Gerardina Bertha Donker kan daar niet langer blijven. Nu zal Frans van Hees of vrouw Roeten gevraagd worden doch er wordt door de voorzitter (de burgermeester) nog gezocht naar *‘eenige goede huisgezinnen om alsdan daaruit een keuze te kunnen doen’*. Nu moet men wel bedenken dat er weinig *‘goede huisgezinnen’* geneigd zijn om een vondeling op te nemen. Men vermoedt dat de zuigeling door grote problemen van de moeder te vondeling is gelegd. Zou zij tot inkeer kunnen komen en het kind weer opeisen? Als de moeder wel wilde dat het kind in de Rooms-katholieke religie opgevoed werd, dan had zij het kind beter bij de kerk of het klooster kunnen afgeven of neerleggen. Bij de katholieke bevolking was het moreel ontzag voor pastoor Steenhoff groter dan voor burgermeester jonkheer Martini van Geffen. De laatste had nog eens het nadeel dat hij

pas benoemd was en de bevolking en de mores daarvan amper kende. Recentelijk had Steenhoff de plaatselijke schoolstrijd in zijn voordeel beslist.

Mijn inschatting is dat er geen *'goede huisgezinnen'* gevonden zijn die puur op liefdadigheidsbasis het kind wilde opvangen. In de bevolkingsregisters van Soest uit die tijd staan genoeg kinderen als besteding van de stad Amsterdam ingeschreven, bijna allemaal bij arbeidersgezinnen die waarschijnlijk de vergoeding wel konden gebruiken om te voorzien in hun levensonderhoud.

Weer een maand later besloot het college tot een aanvulling van het budget met 5 gulden voor uitrusting. Dit was de laatste vermelding in de notulen van het college van B & W van Soest⁵.

Baarn

Op 11 oktober 1873 verschenen de arbeiders Gijsbert Driessen (37 jaar) en Hendrik Boering (24 jaar) voor wethouder H. Pen te Baarn met⁶ de droeve mededeling dat Gerardina Bertha Donker die morgen om 11 uur overleden was. Beiden stelden zich voor als bekenden van de zuigeling. Hoewel Gerardina niet in het bevolkingsregister van Baarn is ingeschreven kunnen we ervan uitgaan dat de eerstgenoemde de pleegvader was. In de akte stond verder dat het kind in Baarn woonde en zeven maanden geleden gevonden was in Soest. Derhalve waren de geboorteplaats van het kind en de namen der ouders onbekend.

In het bevolkingsregister van Baarn zijn we de vondeling niet meer tegengekomen. Mogelijk zijn de kosten van de begrafenis nog wel ergens terug te vinden in de archieven. Gijsbert Driessen (1836-1921) was gehuwd met Gijsbertje Schoonoord (1835-1920) (bij haar huwelijk kon zij niet haar handtekening zetten omdat zij daar onervaren in was) en gezien hun kinderloze huwelijk vanaf 1865 een ideaal opvanggezin. Het echtpaar woonde in wijk A in het huis met nummer 177 waar

⁵ Archief Eemland gemeente Soest Notulen College B & W 1873

⁶ Archief Eemland gemeente Baarn akte 45 d.d. 11-10-1873.

Het huis waar Gerardina Bertha Donker mogelijk enige tijd is verzorgd, in die tijd woonde daar Frans van Hees. Foto Ton Hartman.

Gijsbert's ouders ook al woonden. Net als Gerardina Bertha Donker was het echtpaar Driessen van de Rooms-katholieke religie. Daarmee besluiten we dit artikel met de constatering dat genealogie niet alleen voorouderonderzoek is, maar ook sociale en geografische aspecten bevat om het levendig te maken.

Het mysterie-vliegtuig dat nooit vloog

Als aanvulling op het artikel van Jan de Mos, Aviateurs op Soesterberg die faalden' in het Lentenummer 2020 van 'Van Zoys tot Soest' een artikel over nog een vliegmachine waarvan de bouwers faalden omdat het toestel nooit vloog.

Aanleiding

De geschiedenis van het voormalige vliegveld Soesterberg en het betrokken vliegwezen vormen voor velen reden tot het doen van onderzoek. Het experimenteren met vliegtuigen aan het begin van de 20e eeuw als nieuw vervoermiddel leverde naast successen ook teleurstellingen op. Dat vormt de strekking van het artikel van Jan de Mos in 'Van Zoys tot Soest', 41e jaargang nr. 1, lente 2020. Hieronder wordt je kennis over het eerste vliegwezen in Nederland uitgebreid.

Vliegtuigveiling?

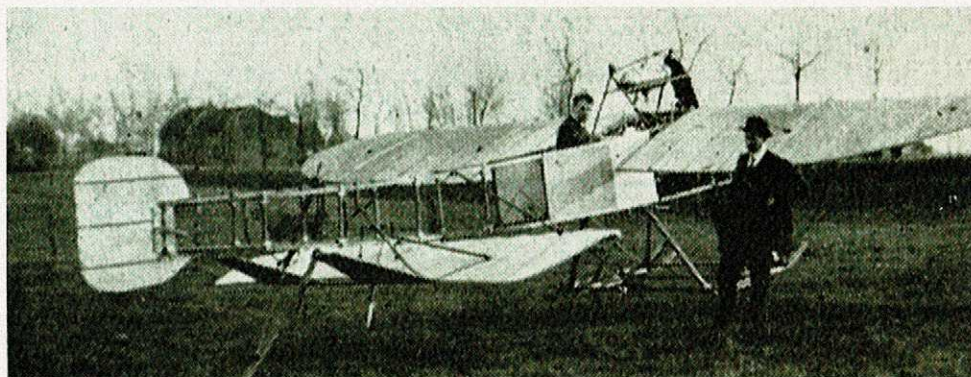
Waar kun je tegenwoordig nog een vliegtuig voor minder dan € 35 kopen? Misschien in de Verenigde Staten waar vele vliegtuigkerkhoven bestaan. In elk geval gaat het dan om 'occasions', dus de 2e hands koop en verkoop.

Bijzonder is dat ruim 100 jaar geleden de Soester postbode A. Staal via een veiling eigenaar werd van een vliegmachine. In 1913 vond deze veiling plaats. Het toestel kon overigens eigenlijk geen echte vliegmachine heten. Duidelijk is namelijk dat Staal er nooit in heeft gevlogen. Trouwens ook de latere eigenaars niet, want het toestel is nooit de lucht in gekomen. Meer dan rollen en sprongetjes maken heeft het niet gepresteerd.

Staal kocht het in 1912 gebouwde toestel tijdens een 'openbare verkoop' bij Executie op maandag 8 september 1913 des namiddags ten 2 ure achter Villa 'Nieuw Crayenhorst' onder Soesterberg, aan den Straatweg naar Amersfoort (nabij mijlpaal 87' (zie de advertentie in

vorige VZTS). Deurwaarder J. Kuyters bracht diverse goederen onder de hamer, waaronder een nieuwe vliegtuig (Eendekker met Anzani-motor)'. Dit alles ten laste van S. Scholtens, vroeger wonende te Soest.'

Scholtens was niet de eerste eigenaar. Dat was de bouwer van het toestel, de kapitein der genie A.A. Josephus Jitta uit Amersfoort. Hij bouwde de Blériot-eendekker samen met een aantal Franse monteurs in een loods die ze de naam Avia gaven, achter de villa die later als Kinabu, Ki(nderen) na(ar) bu(iten) bekend werd.

Het door Josephus Jitta in Soesterberg gebouwde toestel, een eendekker uit 1912, voorzien van een 35 pk. Anzani-motor.

De bouwkosten rezen blijkbaar de pan uit. Toen het toestel eenmaal klaar was, was het geld op. Sterker nog, er was een forse schuld ontstaan aan leveranciers van onderdelen. Jitta werd dan ook failliet verklaard en moest het toestel van de hand doen nog voordat het zelfs maar een meter had bewogen, laat staan dan men wist of het wel luchtwaardig was.

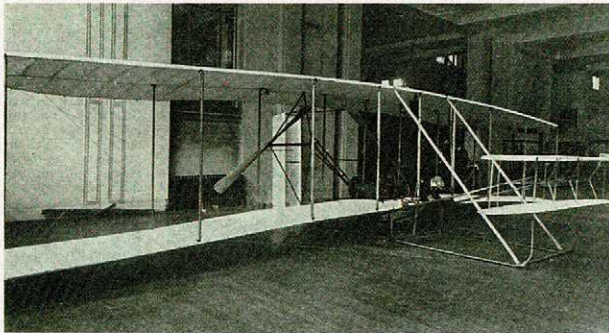
Jitta moet op de een of andere wijze geïnspireerd zijn geraakt door de eerste vliegtuigen, die gebouwd zijn en gevlogen hebben in Europa. Niet op het oudste vliegveld van Nederland in Soesterberg, maar op een veld in Etten-Leur landde voor het eerst een vliegtuig in ons land. In juni 1909 vloog daar als speciale attractie voor het personeel ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van de suikerfabriek van

Sybrand Heerma van Voss die de Franse aviateur graaf Lambert naar Nederland liet komen voor de allereerste vlucht.

Sybrand Heerma van Voss een Frans toestel. Omdat in eigen land niemand was met een vliegbrevet, werd de in Luik wonende Fransman van Russische afkomst, graaf Charles de Lambert, als piloot gevraagd. Hij was leerling van de in Frankrijk gevestigde vliegschool van Wilbur Wright, die samen met zijn broer Orville al op 17 december 1903 met de 'Flyer' de eerste vlucht ter wereld had gemaakt. Graaf De Lambert kwam met zijn Wright Flyer naar Etten-Leur voor een demonstratie. Het toestel was 3,5 minuten in de lucht en legde op een hoogte van 15 meter ongeveer 1 kilometer af.

De stunt die ondanks de nog verre van ideale communicatiemiddelen als een lopend vuurtje door Nederland ging, zal er mede toe hebben bijgedragen dat de belangstelling voor de vliegerij toenam in een mate die eigenlijk niemand voor mogelijk had gehouden. Al een jaar later (1910) was het eerste vliegveld in ons land een feit: het vliegveld Soesterberg. In Den Haag was het enthousiasme voor de luchtvaart zo groot dat er de Haagse Proefvliegclub werd opgericht. Her en der gingen men ertoe over vliegtuigen te bouwen. Onder hen Nederlands bekendste

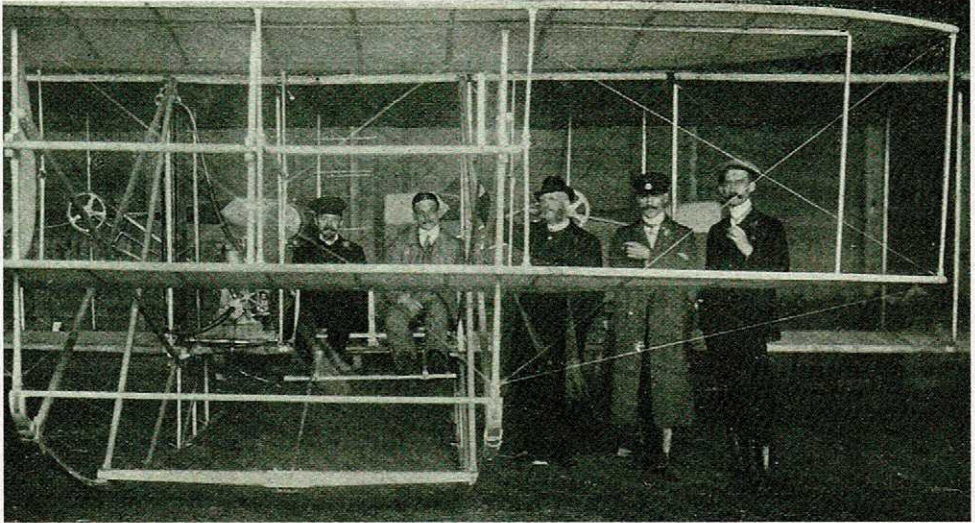

De vermaarde tweedekker waarmee de Amerikaanse broers Wilbur en Orville W Wright op 17 december 1903 in Carolina hun eerste vlucht maakten.

vliegtuigbouwers Frits Koolhoven, die met zijn zelfgebouwde 'De Heidevogel' op paasmaandag 1911 als eerste op Soesterberg het luchtruim koos, Anthony Fokker en later ook Laurens Walraven.

Niet alleen professionele vliegtuigbouwers gingen aan de slag, ook anderen

probeerden een toestel te bouwen. Onder hen dus Jitta die het toestel fabriceerde, dat hij door faillissement moest verkopen. Het kwam hierna in bezit van S. Scholtens uit Soest. Wat hij ervoor betaalde, is niet bekend. Wel staat vast dat ook hij in financiële problemen kwam. Door een civiele vordering moest hij op zijn beurt het toestel verkopen. Het had de bouwplaats niet eens kunnen verlaten en stond dus nog steeds in de schuur aan de Amersfoortsestraat.

Bekijks voor het toestel waarmee graaf Lambert in ons land, voor het eerst luchtvaart plaats had,' zoals een tijdschrift schreef.

Postbode A. Staal uit Soest zag er, zoals hierboven bleek, wel wat in. Hij legde 75 gulden (dus omgerekend naar vandaag minder dan 35 euro) op tafel en werd eigenaar van het toestel, misschien wel met de illusie er in de buitenwijken van Soest de post mee te kunnen bezorgen, zoals een luchtvaarttijdschrift schertsend schreef. Als hij dat al had gewild en gekund, dan is daarvan niets terechtgekomen. Staal's echtgenote bleek zijn koop af te wijzen, wat uiteindelijk bron zou worden van een huiselijke twist. Hierdoor verkocht Staal op zijn beurt het toestel snel aan de molenaar en meelhandelaar Klaas Beers en de installateur en loodgieter Joop Kollerie in Bennebroek. Ook zij kwamen thuis in dezelfde situatie terecht als Staal in Soest: hun echtgenotes moesten

niets van het toestel hebben. Daarop gaven Beers en Kollerie het gratis (!) mee aan de latere vliegtuigbouwer en vliegschooleigenaar Joop Carley in Ede en diens vriend Coen van Dijk. Ze brachten het toestel met paard en wagen naar Den Haag. Daar kwam bij proeven aan het licht dat het vliegtuig veel te zwaar was voor de drie-cilinder Anzani-motor met een vermogen van 35 pk. De motor was nominaal goed voor 35 pk., maar het werkelijke vermogen dat hij leverde was aanmerkelijk minder. Bovendien had de motor minder koelribben dan die van 25 pk. van hetzelfde fabricaat zodat hij geregeld roodgloeiend stond. Meer dan rollen en sprongetjes maken heeft het toestel nooit gedaan.

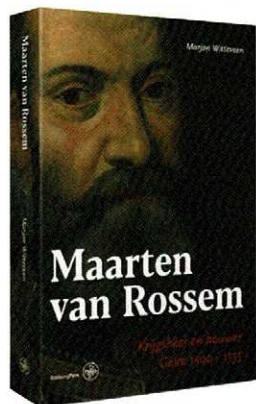
Carley en Van Dijk lieten zich echter niet uit het veld slaan. Zij besloten met behoud van vleugels en motor een lichter toestel te bouwen. Dat was eindelijk helemaal af, toen hun trots en glorie werd vernield tijdens een winterstorm op Tweede Kerstdag 1913, uitgerekend op de dag dat het zou worden beproefd. Daarmee eindigde nog niet de geschiedenis van dit 'Nederlandse mysterie-vliegtuig'.

Een boer betuigde zijn deelneming met het verlies van het toestel door paard en wagen beschikbaar te stellen om het wrak naar landgoed Ockenburg bij Loosduinen te vervoeren. Op Ockenburg ontstond later in 1919 een vliegveld dat in de meidagen van 1940 nog een belangrijke rol zou spelen bij de Duitse poging om Den Haag snel te overheersen. Bij nader inzien beschouwde men het wrak toch niet als total loss. Er werden weer onderdelen besteld en Carley bouwde een toestel waarmee hij zichzelf in de beginselen van de vliegekunst bekwaamde. In een toestel waarin de onderdelen verwerkt waren, die oorspronkelijk in Soesterberg als Blériot-eendekker in elkaar was gezet, maar die zelf nooit de lucht in was geweest!

Bronnen

- Archief Eemland.
- De Soester, augustus en september 1913.
- Hugo Hoofman, De Cockpit, januari 1961.

Verschenen boekwerken

Maarten Van Rossum

Krijgshoofd en bouwheer, Gelre 1500-1555

Auteur: drs. Marjan Witteveen, kunsthistoricus uit Zaltbommel, de gemeente waaronder het buurtschap Rossem valt.

Maarten van Rossem is een vermaard veldheer uit het Hertogdom Gelre en bekend van vele wapenfeiten. Behalve dat hij hield van en goed van het Hertogdom verdedigde en op vele manieren probeerde dit gebied uit te breiden, was hij ook wat je kunt noemen een bouwheer, zowel in politiek als in maatschappelijk opzicht. Hij had veel aanzien in de adellijke kringen van die tijd en wist met de rijkdom die hij vergaarde ook veel indrukwekkende bouwwerken te realiseren.

In het boek worden niet alleen zijn veldtochten beschreven, maar ook zijn politieke carrière en zijn bijdrage aan de bouwkunst met name in Gelderland.

Zijn roemrijke veldtochten door Nederland en België zijn niet alleen bekend, maar zeker ook berucht. Bij deze veldtochten zijn veel slachtoffers gevallen en respect voor de mens was soms ver te zoeken. Ook Soest heeft met deze Maarten van Rossem te maken gekregen, want naast zijn aanvallen op een stad als Amersfoort, trok hij in juli 1543 door de omgeving en bezocht ook Soest, waarbij hij beide kloosters Mariënhof en Mariënborg plunderde. Bij de aanval op Mariënborg ging hij zelfs nog verder en zijn leger verkrachtte de niet gevluchte zusters Birgittinessen. Deze aanval wordt ook in dit boek benoemd (blz. 147-148).

Het boek geeft een uitgebreid beeld van de verhoudingen in de 16e eeuw en de wijze waarop de Hertog van Gelre zijn grondgebied liet verdedigen met een best wel eigenzinnige veldheer Maarten van Rossem. Een man die wanneer het even rustig was andere rollen vervulde. Een uitgebreide erfenis heeft hij ons nagelaten.

De leden van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg werken in een aantal werkgroepen om onderzoek te doen en gegevens vast te leggen.

Voor nadere informatie kunt U met de contactpersonen overleggen, te weten:

Genealogie:	Wim Routers - routers@xmsnet.nl
Mondelinge geschiedenis:	Wim de Kam - wpdekam@kpnmail.nl
Commissie ruimtelijke kwaliteit:	Vacant
Evenementencommissie:	Hanneke Roskam - hanneke@roskam.nu
Werkgroep Soesterberg:	Henk Schimmel - histversoesterberg@gmail.com
Website en Verdwenen Soest:	René van Hal - halrenevan@xmsnet.nl
Redactie:	Paul Verhoeven, Riky van 't Klooster, Dick van Fulpen Henk van den Boomgaard - redactie@hvsoest.nl
Opmaak:	Linda Kreijns - www.lindaontwerpt.nl
Drukwerk:	Practicum Print Management BV - www.practicum.nl

Contributie per jaar

Voor inwoners van de gemeente Soest is de contributie €23,00. Voor leden buiten Soest is dit hoger omdat het versturen van het kwartaalblad extra kosten met zich meebrengt. Buiten de gemeente: €29,00 - Buitenland: €59,00 - Bedrijfsleven: €40,00 - Betaling contributie op rekeningnummer NL66RABO0359902235. Losse oude nummers verkrijgbaar bij het redactieadres. Leden €2,50. Niet leden €5,00.

Copyright - Historische Vereniging Soest/Soesterberg

Indien niet anders aangegeven komen de afbeeldingen uit de collectie van de HVS en/of uit het Gemeente Archief Soest. Alle rechten voorbehouden. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan na schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Vereniging Soest/Soesterberg. Redactie en bestuur zijn niet verantwoordelijk voor de inhoud van de aangeboden kopij en beeldmateriaal.

De HVS is een erkende ANBI organisatie

Al 40 jaar is de historische vereniging een actieve club waar we graag nieuwe leden verwelkomen.

Wat bieden wij u als lid aan:

- Elk kwartaal het verenigingsblad "Van Zoys tot Soest"
- Elk jaar wordt een fietstocht en busexcursie georganiseerd
- De Klitsavond, een gezellige avond met een quiz
- Gratis toegang tot Museum Soest
- Lezingen over allerlei onderwerpen
- Werkgroep Soesterberg

Wij beheren de websites www.hvsoest.nl, www.soestopdekaart.nl en www.verdwenensoest.nl. Verder geven we boeken uit, werken we met de gemeente samen betreffende monumentenzorg, archiefbeheer en Open Monumentendag. Voor alle vragen over historisch Soest(erberg): info@hvsoest.nl.

De contributie is € 23,- per kalenderjaar.

Lid worden?

Stuur een mail met uw naam, adres, postcode en woonplaats, telefoon en emailadres naar: info@hvsoest.nl

Historische Vereniging Soest/Soesterberg

Steenhoffstraat 46

3764 BM Soest

Telefoon: 035-5885399

IBAN: NL66 RABO 0359 9022 35

Secretariaat: info@hvsoest.nl

Hugo Tetrode

Drukwerk verzorgd door:

PRACTICUM PRINT
MANAGEMENT

Het *verleden* verrijkt de *toekomst*